

STATUS PRZEDMIOTU A KONTEKST KOMUNIKACYJNY

7.1 WPROWADZENIE

Znak, jak daje się obecnie zauważyć, posiada pierwszorzędne znaczenie. Tempo współczesności i potrzeba natychmiastowego obiegu informacji sprawia, że pojawiający się wymóg krótkiego komunikatu powoduje wzrost jego znaczenia, szczególnie jako graficzny obraz. Znak zawsze odgrywał ważną rolę względem różnorodnych procesów związanych z funkcjonowaniem człowieka w społeczności oraz względem osiągnięcia określonego zamierzenia. Znak niesie sobą znaczenie. Pojmowany nie jako znak naturalny, czyli ślad czy zapowiedź zjawiska natury, przedstawia oznajmienie pewnego stanu rzeczy. Posiada nadawcę i odbiorcę, którzy stają się uczestnikami ciągu przyczynowo-skutkowego względem jego działania. Jest pojemny z uwagi na fakt, że nie sprowadza się tylko do symbolu, ale ma moc identyfikacji treści o różnej wadze. Ostrzega, nakazuje, pozwala, kieruje, wyznacza rangę i określa stan rzeczy, w drodze zwizualizowania myśli, w sposób szybki i skrótowy i co za tym idzie skuteczniejszy. Jako nośnik informacji sprawdza się w czasach teraźniejszych niemal bezkonkurencyjnie, o czym świadczy m. in. wzrost użytkowników Instagrama, gdyż najmłodszy użytkownicy mediów społecznościowych przedkładają ten sposób komunikacji nad Facebooka. Kadr jest łatwiejszy w zapisie aniżeli choćby wers, a znak rozumiany jako np. litera, potrzebuje jeszcze systemowego sposobu kodowania oraz umiejętności dotyczącej posługiwania się nim.

7.2 OPIS PROBLEMU

Jak wspomina Aneta Gacka-Asiewicz [2] "znak to najczęściej element jakiegoś języka, przedmiot, który w procesie porozumiewania się ludzi służy do przekazywania określonych treści (informacji czy znaczeń). Za pomocą znaku poznajemy rzeczywistość. Znak został wytworzony przez człowieka dla celów komunikacyjnych. Może być on wyrażony wszelkimi zmysłami, jak np. słowem, dźwiękiem lub gestem. Znakiem może być przedmiot, który poprzez utrwalony sposób używania go jest środkiem komunikacji" [2]. Dlatego zasadnym jest

stwierdzenie, że przedmiot odgrywa istotną rolę w oznajmianiu pozycji, czy też roli jaką odgrywa jego posiadacz względem otoczenia. Sygnalizuje to zarówno ubiór jak i atrybuty związane z rolą społeczną, rangą, zawodem, czy też statusem materialnym – dawniej pierścień, insygnia, dzisiaj samochód czy zegarek. Przedmiot przemawia wobec otoczenia i ogłasza, jak postrzegać należy jego posiadacza. W tej kwestii na przestrzeni czasu nie zachodzi zmiana, zmieniają się natomiast przedmioty, które to komunikują. Zmieniają się one same, gdyż technologia wyposaża nas w nowe sprzęty jak np. smartfon, czy laptop. Zmieniają one też one swoją formę na zgodną z trendami czy kanonami estetycznymi, ponieważ wyraźnie rozróżniamy współczesny stół od tego z okresu empire czy secesji. Tak więc to materia staje się poprzez ten fakt nośnikiem treści, które odczytane, dają możliwość osiągnięcia celu. Powoduje to, że obok języka, matematyki, zapisu nutowego, alfabetu morsa dziedzina kultury materialnej staje się jakby jednym z dialektów, dzięki któremu możemy się porozumiewać. Przekaz dotyczy nie tylko pewnego zakresu informacji, który może zostać odczytany po upływie stuleci czy epoki. Przede wszystkim w ten sposób możliwe jest oddziaływanie, którego celem jest osiągnięcie czegoś bardziej wymiernego w czasie teraźniejszym. Może być to wzmocnienie poczucia wartości poprzez pozycjonowanie w grupie społecznej, sygnalizacja odgrywanej w nim roli bądź też zaznaczenie odrębności, wyznawanego systemu wartości czy też poglądów, przynależności do subkultury, w końcu deklaracja przekonań estetycznych, stylu. Przedmioty tego rodzaju komunikat potrafią formułować bardzo skutecznie, a ich użytkownik może mieć pewność, że odebrana będzie

o nim określona wiadomość, ponieważ "przedmioty nie istnieją w próżni: są elementami złożonej choreografii interakcji" [6]. Ta interakcja jest zorientowana na swego rodzaju wymianę opowieści o każdym z nas. Jako jednostka zaspokajamy swoje potrzeby czyniąc to nie tylko wobec konieczności wynikających z istoty egzystencji fizycznej, ale także z uwagi na wymogi związane z wszelkim rodzajem aspiracji – i tu opowieść jest niezbędna. Poprzez narrację poddaną kontroli kreowany jest wizerunek osoby, która realizuje tym samym swoje ambicje – bardziej przyziemne czy wzniosłe. Wchodząc do czyjś domu rozglądamy się w jego wnętrzu, lustrujemy przestrzeń, rozpoznajemy przedmioty. Interpretując ich znaczenie i analizując ich cechy, ukazują nam się wyobrażenia domownika. Stworzony tym sposobem portret, konfrontowany z realną osobą, czasem może celniej ją określić. Zdarza się, że nawet bardziej aniżeli jej oświadczenie, deklaracje czy zapewnienia. Styl aranżacji wnętrza, kolorystyka wyposażenia, dany rodzaj mebli, oświetlenie, dodatki w postaci określonego obrazu, wazonu, lampionu czy świecznika lub patery, informują nie tylko o upodobaniach estetycznych, ale także są informacją o temperamencie, hierarchii wartości, doświadczeniach, a na przykład obecność książek czy pamiątek z podróży, roślin czy sprzętu multimedialnego informuje o pewnych preferencjach. Wnętrze w stylu industrialnym inaczej charakteryzuje jego mieszkańca aniżeli wnętrze w stylu glamour (rys. 7.1 i 7.2).

Naturalnie nie można brać tego rodzaju komunikatu za wykładnię osobowości, ale z pewnością jest to emanacja pewnych jej cech.

Rys. 7.1 Wnętrze industrialne

Źródło: https://www.wnetrzestyl.pl/inne/cegla-w-aranzacji-wnetrz/jjr_sqey

Rys. 7.2 Wnętrze glamour

Źródło: <https://www.makehomeeasier.pl/ciekawe-projekty-industrialnie-z-nutka-glamour/>

Ale jako, że ekspresywność jest nam przypisana, to poprzez przedmioty także jest ona wyrażana, dlatego warto przyglądać się przedmiotom, bo mogą mieć one do powiedzenia dużo więcej, aniżeli ich funkcjonalna i estetyczna struktura. Ten przekaz z kolei może wspierać naszą wzajemną komunikację i bez wątpienia tak się dzieje, bo "choć otaczające nas rzeczy wydają się na pierwszy rzut oka po prostu kawałkami kolorowej materii, w rzeczywistości są czymś więcej. To skomplikowane struktury, które powstały w odpowiedzi na życiowe konieczności, na przykład posiadania schronienia i ubrania, oraz abyśmy mogli spełniać pragnienia takie jak ochota na czekoladę czy obejrzenie filmu.

By stworzyć te struktury musieliśmy opanować ich złożoną budowę wewnętrzną. Ten sposób poznawania świata nazywamy materiałoznawstwem lub badaniami materiałowymi i liczy tysiące lat. Jest nie mniej istotny i w nie mniejszym stopniu wyraża ludzkie dążenia niż muzyka, sztuka, film, literatura lub inne dyscypliny

naukowe" [4]. Dlatego materiał, warunkuje w sposób fundamentalny przedmiot jako wytwór człowieka. Posiada on cechy definiujące go nie tylko od strony praktycznej, ich przełożenie wpływa na zastosowanie praktyczne wykonanej z niego rzeczy, ale również oddziałuje znaczeniowo. Różnicujemy w sposób zdecydowany naczynie wykonane z ceramiki względem wykonanego ze srebra (rys. 7.3 i 7.4), czy też krzesło z drewna względem tapicerowanego aksamitem (rys. 7.5 i 7.6).

Rys. 7.3 Timo Sarpaneva, cukiernica Suomi, Rosenthal

Źródło: <https://amusespot.com/products/suomi-white-sauce-boat-covered-by-timo-sarpaneva-for-rosenthal>

Rys. 7.4 Marianne Brandt, czajnik, Bauhaus

<http://dziennikarstwo.wroclaw.pl/bauhaus-pierwsza-nowoczesna-szkola-sztuki/>

Rys. 7.5 Thonet, krzesło nr 14

Źródło: <http://www.blog.prostewnetrze.pl/ktore-krzeslo-wyberzesz-ogolnopolska-wystawa-od-thoneta-do-rygalika/>

Rys. 7.6 Mies van der Rohe, Fotel Barcelona

Źródło: <https://designtown.pl/pl/p/Bialy-Fotel-Skora-Naturalna-Insp.-Projektem-Barcelona/1207>

Zarówno ceramiczna cukiernica projektu Timo Sarpanevy, jak i czajniczek Marianne Brandt posiadają wysokie walory estetyczne, ale wartościuje je dodatkowo tworzywo, gdyż na podstawie umowy społecznej wyżej cenione jest srebro. Natomiast wyrafinowanie formy fotelu Barcelona i bardziej wymagający proces produkcji, przewyższa krzesło nr 14 Thoneta, chociaż oba meble zyskały status ikony współczesnego designu. To zróżnicowanie wyznacza też status jego posiadacza, ale jak widzimy nie bez znaczenia jest przy tym status samego przedmiotu. Wynika on właśnie z wykorzystania określonego tworzywa, zastosowania danej technologii, nadania konkretnych cech formalnych pozostających w ścisłym związku z funkcjonalnością przedmiotu oraz jego znaczeniem symbolicznym, które precyzuje przekaz na temat jego użytkownika. Połączeniem tych wszystkich elementów zajmuje się projektowanie i dzięki tej umiejętności współczesny design, jak nigdy dotąd, zyskał na znaczeniu.

Dawniej dzięki dziełom sztuki i kunsztownym wyrobom rzemieślniczym uzyskiwany był status, który określał pozycję społeczną, obecnie służy temu sztuka projektowania. Osoba autora zaprojektowanej lampy, siedziska, tapety, roweru, obuwia, biżuterii czy opakowania, jej kompetencje, umiejętności, doświadczenia, talent i intuicja twórcza, kreatywność oraz zrozumienie wszelkich procesów wpływających na ukształtowanie przedmiotu sprawia, że przedmiot posiada wysokie walory związane z jego formą. Ale również wspomniane czynniki powodują, że innowacyjny jest on także w zastosowaniu, czy pełnionej roli funkcjonalnej.

"Projektowanie jako środek komunikacji i wyrazu, przyciąga nowych zwolenników, ale i wciąż inspiruje starych. Jednym słowem język projektowania jest źródłem nieograniczonych możliwości. Żyjemy w świecie, w którym dużo, to wciąż za mało. W rzeczywistości zdominowanej przez chęć posiadania produkty nie muszą już tylko spełniać swoich funkcji,

a masowa produkcja zwykle nie trafia w nasze gusta. Potrzebujemy rzeczy oryginalnych, niepowtarzalnych, nieustannie poszukujemy czegoś nowego, lepszego. Wywieramy tym samym presję na przemysł wzorniczy, by sprostał tym

wymaganiom" [1]. I w tym miejscu rola projektanta sprawia, że występuje on jako "tłumacz" tego, co chcielibyśmy o sobie przekazać innym. Przekłada na język przedmiotu komunikat czym się zajmujemy zawodowo, co lubimy, jacy jesteśmy. Dlatego chyba bardziej powszechnie znani stają się twórcy designu, aniżeli sztuki i to ich dzieła są obiektem pożądania. Koneserzy sztuki raczej pozostają w mniejszości na rzecz kolekcjonerów dobrego designu. To oni – projektanci, stoją za sukcesem marki, która gwarantuje odpowiednio "transmisję danych" dotyczącą tego, kto kim i jaki jest. Czy możemy zatem mówić nadal za Bruno Munari o "projektowaniu wolnym od stylowych przesądów i od pragnienia bycia sztuką, o projektowaniu stanowiącym próbę nadawania każdej rzeczy jej własnej logicznej struktury, jej logicznej materii, a przez to i logicznej formy?" [5]. Wydaje się, że design opisuje właściwymi sobie środkami, i poprzez spełnienie funkcjonalnego celu, ważne aspekty współczesności. Pozwala także tą drogą manifestować użytkownikom ich wrażliwość na problemy teraźniejszości. Przykładem niech będzie krzesło projektu Franka Gehry'ego (rys. 7.7) wykonane z tektury, jako tworzywa naturalnego, pozwalającego na wykonanie go w sposób niewymagający technologicznie oraz fotel autorstwa braci Humberto i Fernando Campana (rys. 7.8), gdzie z kolei wykorzystane zostały powszechnie dostępne w Brazylii zwoje sznurów, dające się kreatywnie i ekologicznie wykorzystać w projekcie mebla.

Rys. 7.7 Frank Ghery, Wiggle Side Chair

Źródło: <https://grupamo.pl/inspiracje/eco-design/>

Rys. 7.8 H.F. Campana, fotel Vermehla

Źródło: <https://grupamo.pl/inspiracje/eco-design/>

Tak realizowane projekty wyposażają przedmiot w dodatkową deskrypcję. Ta służy nie tylko wartościom zasadniczym, tym związanym z funkcją oraz formalnym, stylistycznym, ukierunkowanym na piękno, ekspresję czy też podkreślenie

odrębności i wyrafinowanego gustu nabywcy, ale zwraca uwagę na jego wrażliwość ukierunkowaną na procesy związane z funkcjonowaniem gospodarki i ich wpływ na środowisko. Choć "wzorce są zaskakująco niezmiennie, sztywne" [3], gdyż wykreślone przez tradycję, tworzywo, wymogi technologiczne i zasady ergonomii, to nacechowane kreatywnym i odpowiedzialnym podejściem ich twórców mogą stać się wyraźnym sygnałem komunikacyjnym. Krzesło pozostaje krzesłem, ale jego kształt i zastosowane materiały nadają mu nowy sens.

Wobec powyższego status przedmiotu wynikający z jego funkcjonalności, o cechach immanentnych ustanowionych przez tworzywo i proces wykonania, a przede wszystkim zdefiniowany przez projektanta, zostaje usankcjonowany jako kanał informacyjny. Następuje to na drodze zakodowania w przedmiotach z najbliższego otoczenia i wskazania innym współuczestnikom ich użytkowania, określonej treści. "W każdym razie w teorii poznania obowiązuje przekonanie, że nasycamy bodźce znaczeniem, a przy braku takiego nasycenia są one pod względem informacyjnym jałowe" [3], a że transfer informacji zachodzi dziś niezwykle wielopłaszczyznowo, to aby przedmiot spełniał potrzebę, to za mało. Trzeba by nie tylko wyznaczał prestiż i pozycje społeczną, czy dawał możliwość identyfikacji z grupą lub przynależność do niej, trzeba by odgrywał rolę w relacjach społecznych – określał tożsamość, zaświadczał o wyrobieniu, sublimował". Potęga tkwi już nie tylko w wiedzy, przechowywanej i przekazywanej dalej, choć ta jest cenna, ale i w metodologii: kodowaniu wizualnych wskazówek, akcie przekazywania myśli, zastępowania rzeczy znakami czy symbolami, a następnie, na późniejszym etapie, jednych znaków innymi znakami" [3]. Jest naprawdę wielką różnicą, czy na naszym stole nakrycia pochodzą z wielkoseryjnej popularnej produkcji, czy też są oryginalnym autorskim rozwiązaniem lub produktem uznanej marki (rys. 7.9 i 7.10).

Rys. 7.9 Studio Sybrandy, Surfactants

Źródło: <https://polishdesignnow.com/page/4/>

Przy czym nie musi tu zachodzić wartościowanie jakościowe i symboliczne, po prostu zaświadczają o innego rodzaju priorytetach względem posiadania przedmiotu. Zarówno oryginalna i jednostkowa, autorska miseczka zestawu

Surfactants pozwala cieszyć się harmonia funkcji i formy, jak i element zestawu bolesławieckiej ceramiki z serii Modern. Inaczej jednak będzie zaświadczać o ich użytkowniku co do jego osobowości ze względu na specyfikę estetyczną.

Rys. 7.10 Magdalena Gazur i Barbara Rydzak, seria Modern, Manufaktura Smoleński&Zwierz
Źródło: <https://www.homesquare.pl/ceramika-dekoracyjna-z-boleslawca-modern-folk/>

Przedmioty – powszechne w naszym otoczeniu, przydatne, nieodzowne i wszechobejmujące naszą rzeczywistość. Powstałe z materii, wykorzystywane praktycznie oraz symbolicznie. "Obsługujące" naszą codzienność, ale i utrwalające w naszej pamięci wydarzenia, sytuacje oraz ludzi. Spełniające wszelakie potrzeby – te praktyczne i mentalne, kształtujące kulturę, dokumentujące osiągnięcia cywilizacyjne. Użyteczne i dekoracyjne, uniwersalne i wyjątkowe, pospolite i luksusowe, brzydkie i piękne. Ich obecność jest oczywista, choć nie zawsze traktowana z należytą uwagą, a przecież przedmioty mówią. Swoją formą i rodzajem tworzywa przemawiają do naszych zmysłów, określoną strukturą i wynikającą z niej funkcją obwieszczają swe przeznaczenie. Wyglądem komunikują rolę jaką projektant im przeznaczył. Jednak zanim przemówią, to ich twórca zdecyduje co mają oznajmiać. Natomiast odbiorca postanawia, który z nich odpowiada jego oczekiwaniom preferencjo, którego może użyć nie tylko jako pragmatyczne rozwiązanie potrzeby wynikającej z danej sytuacji, ale jako znaku. Znak jest sposobem na porozumiewanie się zorientowanym na prędkość oddziaływania i stosunkową niezależność od barier. Jedyne ograniczenia jakie towarzyszą znakom, to te wynikające z przynależności do określonego kręgu kulturowego, które mogą też powodować, że dany znak ma inne znaczenie.

7.3 PODSUMOWANIE

Posługiwanie się znakiem koncentruje się przede wszystkim na szybkiej komunikacji. Przekaz ma być maksymalnie najszybszy, więc obraz wizualny sprawdza się najlepiej. Dlatego dziś niemal wszystko opatrzone jest ikoną graficzną, logiem, swoistym wizualnym młotkiem, o którego skutecznym oddziaływaniu tak szeroko pisze Laura Ries w książce pod tym samym tytułem. Jak skonstruowane powinno być takie narzędzie opisuje ona dość szczegółowo, choć czyni to wyraźnie z perspektywy specjalisty od marketingu. Jednak bezsprzecznie i zasadniczo częścią

składającą się na znak jest kształt i kolor, a w przypadku przedmiotu – tworzywo, jego właściwości i cechy oraz zastosowana technologia poprzez widoczny efekt wynikający z zastosowania przypisanego jej procesu kształtowania. Te czynniki wyznaczają status formalny przedmiotu. Ten w drodze nadanego mu umownie znaczenia z racji osoby jego autora, pozycji producenta na rynku, „wyceny” znaczeniowej lub materialnej na forum publicznym, zyskuje status pozawerbalnego znaku. Jako, że realizacja wszelkich potrzeb sprawia, że przekształcamy nasze otoczenie oraz środowisko i dzieje się to na drodze zaspokajania konieczności wynikających z posiadanego instynktu przetrwania oraz wymagań, ambicji, pragnień i tych dążeń związanych z uwarunkowaniem ludzkiej natury, to taki silny instrument jak przedmiot – znak jest nie do przecenienia. Więc jeśli przedmiot poprzez swój status zyska moc takiego wizualnego młotka, może być bardzo skuteczny w „międzyludzkiej interkomunikacji”. Osiągnięcie tego przebiega z wykorzystaniem przypisanych człowiekowi predylekcji, umiejętności, zdobywanej wiedzy i doświadczeń, a jak pomocny, a nawet nieodzowny jest przy tym przedmiot, co wynika z fizycznej istoty otaczającej nas rzeczywistości, to poświadcza historia kultury materialnej.

Architektura, dokonania techniczne i inżynieryjne, rzemiosło i sztuka sprawiają, że człowiek może łatwiej, czy też skuteczniej osiągnąć zamierzony cel przekazując pozawerbalnie bardzo określony komunikat. Implementacja bardziej złożonych treści i arbitralne pod tym kątem selekcjonowanie przydatnych przedmiotów, odbywa się nieustannie. Tak jak zmienność zakodowana jest w naturze, tak niezmiennosc tego faktu potwierdza przykład ikonicznego już przedmiotu jakim, jest Juicy Salif zaprojektowana przez Philippe Starcka dla Alessi (rys. 7.11).

Rys. 7.11 Philippe Starck, Juicy Salif, Alessi

Źródło: https://fabrykaform.pl/alessi-wyciskarka-do-cytryn-juicy-salif?a_aid=64&gclid

Owa wyciskarka do owoców nabrała wręcz semantycznego znaczenia, gdyż niezwykle dobitnie świadczy o swoim użytkowniku i jak mało który przedmiot codziennego użytku, zaświadcza o roli przedmiotu jako znaku.

LITERATURA

- [1] Bhaskaran Lakshnmi, *Design XX wieku*, Warszawa ABE marketing 2006
- [2] Gacka-Asiewicz Aneta, *Logika w pigułce*, C.H. Beck, 2014
- [3] Glick James, *Informacja, bit, wszechświat, rewolucja*, Kraków Znak 2014
- [4] Miodownik Marek, *W rzeczy samej*, Kraków Karakter 2016
- [5] Munari Bruno, *Dizajn i sztuka*, Kraków d2d.pl 2014
- [6] Sudjic Deyan, *Język rzeczy*, Kraków Karakter 2013

Data przesłania artykułu do Redakcji: 12.2019

Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 01.2020

STATUS PRZEDMIOTU A KONTEKST KOMUNIKACYJNY

Streszczenie: Współczesność przesycona informacją, przesyłem danych i wielopasmowością komunikacji sprawia, że design i rola projektanta zostaje włączona w ten nurt wzajemnej łączności. Przedmiot tym samym ma za zadanie informować o określonych treściach. Tak więc projektowanie, uwzględniając nie tylko czynniki funkcjonalne, formalne i technologiczne, ukierunkowane jest także na spełnienie potrzeby wyrażania komunikatu oraz wewnętrzny nakaz ekspresywności użytkownika. Przedmiotem rozważań w poniższym tekście jest refleksja nad statusem przedmiotu w kontekście jego roli, jaką spełnia jako sposób porozumiewania się. W perspektywie teraźniejszości przedmiot może zostać potraktowany jako znak, czym jego wartość użytkowa i estetyczna zostaje dopełniona znaczeniowo. Ogólna analiza wsparta jest przykładami z dostępnych źródeł, które ilustrują omawiane zagadnienie.

Słowa kluczowe: znak, przedmiot, projektant, komunikacja

ITEM STATUS AND COMMUNICATION CONTEXT

Abstract: Present day, saturated with information, data transmission and multi-band communication, means that design and the role of the designer are included in this current of mutual communication. The subject is thus intended to inform about specific content. So design, taking into account not only functional, formal and technological factors, is also focused on meeting the need to express a message and the internal order of expressiveness of the user. The subject of the following text is a reflection on the status of the subject in the context of its role as a means of communication. In the perspective of the present, the object can be treated as a sign, by which its utility and aesthetic value is supplemented with meaning. The general analysis is supported by examples from available sources that illustrate the discussed issue.

Key words: sign, object, designer, communication

Beata Mak-Sobota

Akademia Sztuk Pięknych
im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu
Wydział Ceramiki i Szkła, Katedra Szkła
Plac Polski 3/4, 50-156 Wrocław, Polska